

PUBLIC ECONOMY

(Part-IV)

S. Madushanka

B.Sc (Mgt) Accounting (Special) (U.G)

University of Sri Jayewardenepura

රාජ්‍ය මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය

සාර්ව ආර්ථික අරමුණු ඉටු කර ගැනීම සඳහා ආණ්ඩුවේ වියදුම්, බදු අය කිරීම් සහ ණය ගැනීම් සඳහා වන අදාළ වෙනස්කම් සිදු කිරීම රාජ්‍ය මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය නම් වේ.

රාජ්‍ය බදු, රාජ්‍ය වියදුම් සහ රාජ්‍ය ණය / ප්‍රදාන රාජ්‍ය මූල්‍ය උපකරණ ය.

රාජ්‍ය අයහාරය

රාජ්‍ය අයහාරය / ආදායම ලබා ගන්නා ප්‍රධාන මූලාශ්‍ර

රාජ්‍ය අයහාරය ලබා ගන්නා ප්‍රධාන මූලාශ්‍ර දෙකක් පවතී. එනම්,

1. බදු ආදායම

2. බදු නොවන ආදායම

බදු අය කිරීමේ අරමුණු

බදු අය කිරීමේ අරමුණු පහත දැක්වෙන ආකාරයට පැහැදිලි කළ හැකිය.

- ආදායම හා ධනය බෙදියාමේ විෂමතා අවම කිරීම
- කාර්යක්ෂමතාව ඉහළ නැංවීම සඳහා සම්පත් කළමනාකරණය කිරීම
- ඉහළ සමාජ පිරිවැයක් දරන අවගුණ හාණ්ඩ පරිභෝජනය අධෛර්යමත් කිරීම
- සමාහාර ඉල්ලුම කෙරෙහි බලපෑම් කිරීම
- සමාහාර සැපයුම කෙරෙහි බලපෑම් කිරීම

බදු අය කිරීමේ මූලධර්ම

බදු අය කිරීමේ මූලධර්ම පහත පරිදි ඉදිරිපත් කළ හැකි ය.

- සාධාරණත්වය
- පිරිමැසුම් සහිත වීම
- පහසුව
- නිශ්චිත වීම
- කාර්යක්ෂමතාව
- නම්‍යශීලී වීම
- අනුකූල බව

බදු අය කිරීමේ සාධාරණත්වය

බදු අය කිරීමේ සාධාරණත්වය යන මූලධර්මය සඳහා කොන්දේසි දෙකක් ඉටු විය යුතු වේ. එනම්,

1. තිරස් සාධාරණත්වය

2. සිරස් සාධාරණත්වය

තිරස් සාධාරණත්වය

තිරස් සාධාරණත්වය යනුවෙන් අදහස් කරනුයේ සමාන ආර්ථික හැකියාවන් ඇති පුද්ගලයන්ට සමාන ලෙස සැලකීමේ අවශ්‍යතාවයි.

එනම් එක සමාන ආදායම් ඇති පුද්ගලයන් එක සමාන බදු බරක් දැරිය යුතු වේ යන්නයි.

සිරස් සාධාරණත්වය

සිරස් සාධාරණත්වය යනු අසමාන ආර්ථික තත්ත්වයන්හි සිටින පුද්ගලයන් කෙරෙහි අසමාන ලෙස සැලකීමේ අවශ්‍යතාවයි.

එනම් ආදායම වැඩි වන විට වැඩි බදු බරක් දැරිය යුතු වේ යන්නයි.

ClassWork.LK

සාධාරණ බදු ක්‍රමයක් සඳහා වන ප්‍රධාන මූලධර්ම

සාධාරණ බදු ක්‍රමයක් සඳහා ආර්ථික න්‍යාය තුළ ප්‍රකාශ වී ඇති ප්‍රධාන මූලධර්ම දෙකකි. එනම්,

1. ප්‍රතිලාභ මූලධර්මය
2. ගෙවීමට ඇති හැකියාව පිළිබඳ මූලධර්මය

ප්‍රතිලාභ මූලධර්මය

ප්‍රතිලාභ මූලධර්මයෙන් අදහස් කරනු ලබන්නේ ආණ්ඩුව මගින් සපයනු ලබන සේවාවන්ගෙන් ප්‍රතිලාභ ලබා ගන්නා ප්‍රමාණය මත ආණ්ඩුවට බදු ගෙවිය යුතුය යන්නයි.

ගෙවීමට ඇති හැකියාව පිළිබඳ මූලධර්මය

ගෙවීමේ හැකියාව යන මූලධර්මයෙන් කියවෙන්නේ විවිධ පුද්ගලයන්ගේ බදු ගෙවීමේ ශක්තිය අනුව බදු අය කිරීම කළ යුතු බවයි.

පිරිමැසුම් සහිත වීම

පිරිමැසුම් සහිත බව යන මූලධර්මයෙන් අදහස් වන්නේ අය බඳු ගෙවීමේ දී බඳු ගෙවන අයටත් එකතු කිරීමේ දී ආණ්ඩුවටත් දැරීමට සිදු වන වියදම හැකි තාක් දුරට අඩු විය යුතු බව යි.

එම වියදම් පරිපාලන හා අනුකූලතා යනුවෙන් කොටස් දෙකකින් සමන්විත වේ.

- පරිපාලන වියදම්

පරිපාලන වියදම් යනු ආණ්ඩුවට බඳු අය කිරීමේ දී දැරීමට සිදු වන වියදම් වේ.

- අනුකූලතා වියදම්

අනුකූලතා වියදම් යනු බඳු ගෙවන්නන්ට දැරීමට සිදු වන පිරිවැය යි.

මෙහි දී රජය බලාපොරොත්තු වන්නේ බදු එකතු කර ගැනීමට වැය කරනු ලබන වියදමට වඩා රජයට ලැබෙන බදු ආදායම වැඩි විය යුතු බවයි.

එසේ නොවන විට රජයට ආදායමක් ඉපයිය නොහැකි වේ.

ClassWork.LK

පහසු බව පිළිබඳ මූලධර්මය

පහසු බව යන මූලධර්මයෙන් අදහස් වන්නේ බදු ක්‍රමය හැකි තාක් දුරට සරල විය යුතු බව යි. බද්දක් නියමිත පරිදි ගෙවනු ලබන්නේ ද? එසේ නැතහොත් බොහෝ අය එයින් වැළකී සිටීමට උත්සාහ කරන්නේ ද? යන්න බද්දක සරල බව විදහාපාන ලක්ෂණයක් වේ.

නිශ්චිතභාවය පිළිබඳ මූලධර්මය

බදු වර්ග නියම කරනු ලැබූ විට ඒවා හඳිසියේ වෙනස් නොකළ යුතු බව නිශ්චිත භාවය යන මූලධර්මයෙන් හැඳින්වේ.

එනම් බදු ගෙවන්නන්ට අනාගතය සඳහා දැරීමට සිදු වන බදු බර කල් තිසා අපේක්ෂා කළ හැකි විය යුතු ය.

ආයෝජන කාර්යයේ දී අනාගතයේ දී ගෙවීමට සිදු වන බදු නියත වශයෙන් ම දැන ගැනීමට හැකි විය යුතු ය.

කාර්යක්ෂම බවේ මූලධර්මය

බදු අය කළ යුත්තේ ආර්ථිකයේ සම්පත් කාර්යක්ෂම ව බෙදී යාමේ ක්‍රියාවලියට බලපෑමක් ඇති නොවන අයුරින් ය.

අතිරික්ත බදු බරක් ඇති වන ලෙස බදු අය නොකළ යුතු බවත් සිදු වන විකෘති වීම් අවම විය යුතු බව කාර්යක්ෂම බවේ මූලධර්මයෙන් කියවේ.

නම්‍යශීලී බව පිළිබඳ බදු මූලධර්මය

ආර්ථික ක්‍රියාවලියේ සිදු වන කාලීන වෙනස් වීම් අනුව බදු ගැලපුම් කිරීමට හැකි වීම නම්‍යශීලී බව පිළිබඳ බදු මූලධර්මයෙන් පැහැදිලි කෙරේ.

අනුකූල බව පිළිබඳ බදු මූලධර්මය

බදු නීති සම්බන්ධ වූ ගොනු කිරීමේ අනුකූලතාව, ගෙවීමේ අනුකූලතාව හා වාර්තා කිරීමේ අනුකූලතාව යන කටයුතු සඳහා බදු ගෙවන්නා ස්වේච්ඡාවෙන් ඉදිරිපත් වීම අනුකූල බව යන බදු මූලධර්මයෙන් අදහස් වේ.

චිතැන් කිරීමේ හැකියාව මත බඳු වර්ග කිරීම

චිතැන් කිරීමේ හැකියාව මත බඳු ප්‍රධාන වර්ග දෙකකි.

➤ සෘජු බඳු

➤ වක්‍ර බඳු

සෘජු බඳු

සෘජු බද්දට හසුවන පුද්ගලයා හෝ ආයතන විසින් ම හෝ අදාළ බද්ධ ගෙවීමට සිදු වන අතර එය වෙනත් පාර්ශ්වයකට චිතැන් කළ නොහැකි වේ.

මෙහි දී බද්දට යටත් වූ පාර්ශ්වයන් විසින් ම බදු බර උරිය යුතු වේ.

නිදසුන් : අදායම් බදු, දේපොළ බදු

චක්‍ර බදු

යම් බද්දක් ගෙවීමට නෛතික ව නියම වූ පුද්ගලයා විසින් එකී බදු බර වෙහෙත් අයකු මත විතැන් කරනු ලැබේ නම් එය චක්‍ර බද්දක් ලෙස හැඳින්වේ.

මෙහි දී නෛතික වශයෙන් බද්ද ගෙවනු ලබන පුද්ගලයාත් සැබෑ වශයෙන් බදු බර දරන පුද්ගලයාත් අතර පැහැදිලි වෙනසක් ඇත.

නිදසුන් : විකුණුම් බදු, දේශීය භාණ්ඩ බදු, රේගු ගාස්තු, වැට් බදු

බදු පදනම

බද්දට විෂය වන මූලාශ්‍රය බදු පදනම ලෙස හැඳින්වේ.
බදු පදනම මත බදු, පහත පරිදි වර්ග කෙරේ.

➤ ආදායම් බදු

➤ පරිභෝජන බදු

➤ ධන බදු (දේපොළ බදු)

➤ ව්‍යාපාර හිමි බදු

➤ විදේශීය වෙළෙඳාම් බදු (ආනයන සහ
අපනයන තීරු බදු)

බදු බර විතැන් කිරීම

යම් බද්දක් ගෙවීමට නෛතික ව නියම කරන පුද්ගලයකුට එම බද්ද වෙනත් අයෙකු මත පවරනු ලබයි නම් එය බදු බර විතැන් කිරීම යනුවෙන් අදහස් වේ.

පුද්ගලයකු විසින් ජිදිනෙදා කරනු ලබන වියදම් තුළ වතු බදු ඇතුළත් වේ.

නෛතික වශයෙන් බද්ද ගෙවනු ලබන පුද්ගලයා හෝ ආයතනය හෝ විසින් තම නිෂ්පාදන හා සේවා මිල දී ගන්නා අය මතට බදු ප්‍රමාණය විතැන් කරනු ලැබේ.

භාණ්ඩ හා සේවා පරිභෝජනය කරනු ලබන පුද්ගලයෝ අවසාන වශයෙන් ආණ්ඩුවට බදු ගෙවනු ලබති.

බදු ආපාතය

බදු ආපාතය යනු බද්දක් පැනවූ විට අවසාන වශයෙන් බදු බර දරන්නේ කවුරුන් විසින් ද යන්න නිශ්චිත ව හඳුනා ගැනීමයි.

නැතහොත් බද්දක් පැන වූ විට එහි බදු බර ආර්ථිකයේ කවර එකක මත කෙසේ බලපාන්නේ දැයි සොයා බැලීමයි.

බදු ආපාතයේ ස්වරූප

මේ අනුව බදු ආපාතයේ ස්වරූප දෙකක් ඇත.

➤ ව්‍යවස්ථාපිත හෙවත් නෛතික බදු ආපාතය

➤ ආර්ථික බදු ආපාතය හෙවත් සැබෑ බදු ආපාතය

ව්‍යවස්ථාපිත හෙවත් නෛතික බදු ආපාතය

ව්‍යවස්ථාපිත බදු ආපාතය යනු නෛතික වශයෙන් බද්ද කවුරුන් වෙත යොමු කරනවා ද යන්නයි.

ආර්ථික බදු ආපාතය හෙවත් සැබෑ බදු ආපාතය

ආර්ථික බදු ආපාතය යනු සැබෑ වශයෙන් දරනු ලබන බදු බරයි. බදු අය කිරීමේ අනුපාතික ව්‍යුහය අනුව ආකාර තුනකට බදු වර්ග කළ හැකි ය.

➤ අනුක්‍රමික බදු

➤ සමානුපාතික බදු

➤ ප්‍රතික්‍රමික බදු

අනුක්‍රමික බදු

බදු පදනමේ ප්‍රමාණය විශාල වීමත් සමඟ ක්‍රමයෙන් වැඩි වී යන අනුපාතිකයන්ගෙන් බද්ද අය කිරීම අනුක්‍රමික බදු ක්‍රමයක් ලෙස හඳුන්වනු ලැබේ.

නිදසුන් : ආදායම් බදු

මෙහි දී ආදායම් මට්ටම ඉහළ යත් ම ක්‍රමයෙන් වැඩි වන ප්‍රතිශතයක් බදු වශයෙන් අය කෙරේ.

ආදායම් මට්ටම්	බදු අනුපාතිකය
රුපියල් 300 000 දක්වා	බදු අය නොකෙරේ
300 000 - 600 000	5%
600 000 - 800 000	10%
800 000 - 1 000 000	15%
1 000 000 - 1 200 000	20%

බදු පදනම ඉහළ යත් ම ආන්තික බදු අනුපාතිකයන්, සාමාන්‍ය බදු අනුපාතිකයන් යන දෙක ම ඉහළ නගී.

සමානුපාතික බදු

බද්දට යටත් වන ආදායම කොපමණ වුව ද සැම මට්ටමේදී ම එක හා සමාන බද්දක් අය කිරීම සමානුපාතික බදු නමින් හැඳින්වේ.

එහිදී ආන්තික බදු අනුපාතිකය සාමාන්‍ය බදු අනුපාතිකයට සමාන වේ.

නිදසුන් : වැට් බදු

සැම ආදායම් මට්ටමකදී ම 20% බදු අනුපාතිකයන් නියම කරයි

ප්‍රතික්‍රම බදු

බදු පදනමේ ප්‍රමාණය විශාල වීමත් සමඟ ක්‍රමයෙන් අඩු වී යන අනුපාතිකයන්ගෙන් බද්ද අය කිරීම ප්‍රතික්‍රම බදු ක්‍රමයක් ලෙස හඳුන්වනු ලැබේ.

මෙහි දී බදු පදනමේ අගය වැඩි වීමත් සමඟ සාමාන්‍ය බදු අනුපාතිකය හා ආන්තික ආනුපාතිකය යන දෙක ම පහළ වැටේ.

නිදසුන් : විකුණුම් බදු

බදු පදනම වෙනස් වන විට බදු අනුපාතිකය වෙනස් වන ආකාරය

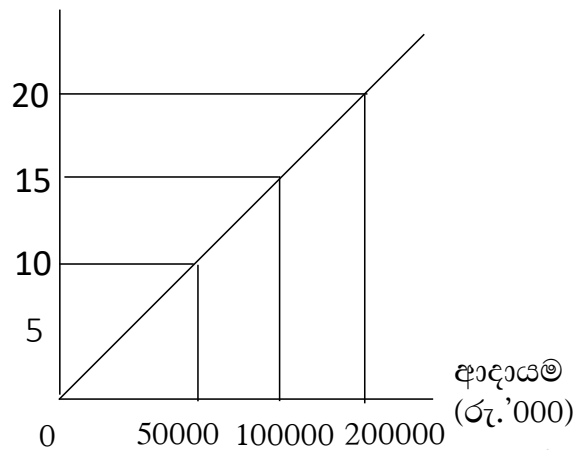
බදු පදනම වෙනස් වන විට බදු අනුපාතිකය වෙනස් වන ආකාරය පහත පරිදි සංඛ්‍යා නිදසුනක් ඇසුරෙන් පෙන්විය හැකි ය

ආදායම් මට්ටම	සමානුපාතික බද්ද		ප්‍රතික්‍රම බද්ද		අනුක්‍රම බද්ද	
	බදු මුදල රු.	ආදායමෙන් ප්‍රතිශතය	බදු මුදල රු.	ආදායමෙන් ප්‍රතිශතය	බදු මුදල රු.	ආදායමෙන් ප්‍රතිශතය
50 000	12 500	25%	15 000	30%	10 000	20%
100 000	25 000	25%	25 000	25%	30 000	30%
200 000	50 000	25%	40 000	20%	80 000	40%

බදු පදනම හා බදු මුදල් අතර සම්බන්ධතාව

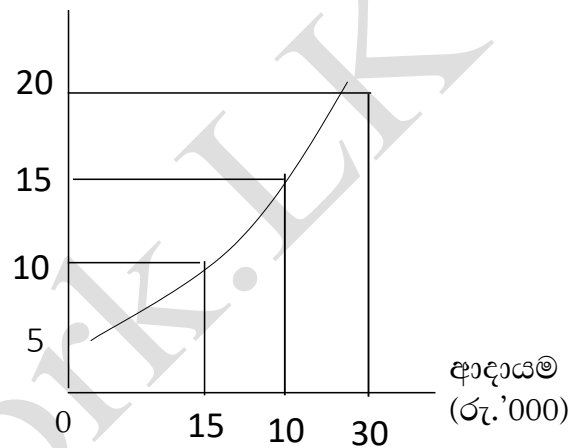
බදු පදනම හා බදු මුදල් අතර සම්බන්ධතාව පහත පරිදි රූප සටහන් ඇසුරෙන් පෙන්විය හැකි ය.

මුළු බදු මුදල (රු.'000)

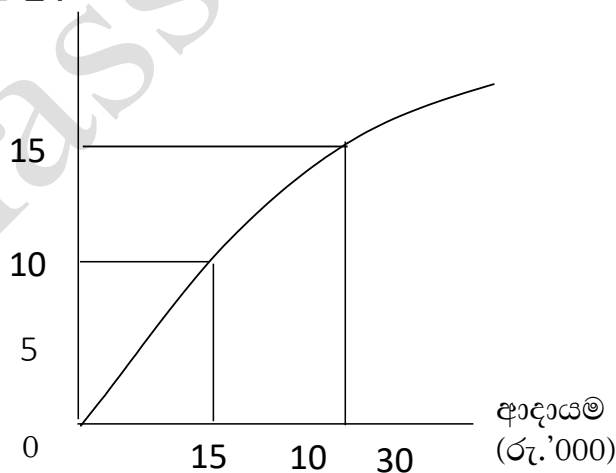
සමානුපාතික බදු

මුළු බදු මුදල (රු.'000)

අනුක්‍රම බදු

මුළු බදු මුදල (රු.'000)

ප්‍රතික්‍රම බදු

බදු අය කිරීමේ ආර්ථික ප්‍රතිවිපාක

ආණ්ඩුව විසින් සාර්ව ආර්ථික අරමුණු ඉටු කර ගැනීමට අවශ්‍ය ආදායම් උපයන මාධ්‍යයක් වශයෙන් බදු අය කළ ද එහි බොහෝ ආර්ථික ප්‍රතිවිපාක දක්නට ඇත.

ඒවා විවිධ පාර්ශ්වවලට බලපාන්නේ මෙසේ ය.

ආයෝජන කෙරෙහි බලපෑම

රජය ආයෝජකයන්ගෙන් බදු අය කරන විට ආයෝජකයන්ගේ පිරිවැය වැඩි වී ලාභය අඩු වීමෙන් ආයෝජනය අධෛර්යයට පත් විය හැකි ය.

නමුත් ආයෝජකයන් සඳහා බදු සහන, බදු විරාම, ලබා දෙන විට ආයෝජනය දිරිගැන්වීම සිදු වේ.

එමෙන් ම ආනයන හාණිඩ සඳහා අය කරන තීරු බදු පැන වීමෙන්, වැඩි කිරීමෙන් දේශීය ආයෝජකයන් දිරිමත් වේ.

නිෂ්පාදනය කෙරෙහි බලපෑම

ආණ්ඩුව නිෂ්පාදකයන්ගෙන් බදු අය කළ විට නිෂ්පාදකයන්ගේ නිෂ්පාදන පිරිවැය වැඩි වී ලාභය අඩු වේ.

පරිභෝජනය කෙරෙහි බලපෑම

රටක බදු ක්‍රමය එරටේ පරිභෝජන මට්ටම කෙරෙහි විවිධාකාරයෙන් බලපෑම් කරයි.

රජය විසින් චක්‍ර බදු එනම් භාණ්ඩ මත පනවන බදු අය කරන විට භාණ්ඩ මිල ඉහළ ගොස් පරිභෝජන මට්ටම අඩු විය හැකි ය.

ආදායම් මත සෘජු බදු අය කළ විට වැය කළ හැකි ආදායමට බලපෑමක් ඇති වන නිසා පරිභෝජනය අඩු විය හැකි ය.

මිල මට්ටම කෙරෙහි බලපෑම

ආණ්ඩුව භාණ්ඩ මත බදු අය කළ විට එරටේ භාණ්ඩවල මිල ඉහළ යාම නිසා මිල මට්ටම වැඩි වීමක් සිදු වේ.

මෙලෙස මිල මට්ටම වැඩි වීම නිසා රටේ ජීවන වියදම ඉහළ ගොස් උද්ධමනය ඇති වේ.

විදේශ වෙළෙඳාම කෙරෙහි බලපෑම

නිරූ බදු පැනවීම තුළින් විදේශ වෙළෙඳාමට සෘජු බලපෑමක් ඇති කරයි.

නිරූ බදු ප්‍රතිශත අඩු කරන විට ආනයන හා අපනයන දිග්ගත් වන අතර නිරූ බදු වැඩි කරන විට ආනයන හා අපනයන අඩු වීමක් සිදු වේ.

ආදායම් ව්‍යාප්තිය කෙරෙහි බලපෑම

රටක ධනවත් අයගෙන් බදු අය කර අඩු ආදායම් ලබන අයට සහනාධාර ප්‍රදානය කිරීමෙන් එරටේ ආදායම් ව්‍යාප්ති විෂමතා අඩු වේ.

මෙහි දී අත්‍යවශ්‍ය භාණ්ඩ සඳහා අඩු බද්දකුත් සුබෝපහෝගී භාණ්ඩ සඳහා වැඩි බද්දකුත් අය කිරීම් තුළින් ආදායමේ ව්‍යාප්ති විෂමතාව අඩු කළ හැකි ය.

ඉතිරි කිරීම් කෙරෙහි බලපෑම

භාණ්ඩ මත බදු අය කරන විට ජීවන වියදම ඉහළ යන අතර වැය කළ හැකි ආදායම අඩු වන නිසා ඉතිරි කිරීම් අධෛර්යයට පත් වේ.

බදු නොවන ආදායම්

රජය සතු දේපොළවලින් උපයා ගනු ලබන ආදායම් හා ගාස්තු අය කිරීම් බදු නොවන ආදායම් වේ.

මේවාට අයත් සංරචක පහත පරිදි ඉදිරිපත් කළ හැකි ය.

බදු කුලී ආදායම

රජයේ නිවාස ආශ්‍රීතව සේවකයන්ට කුලියට දීම හා රජයේ සංචාරක බංගලා කුලියට දීමෙන් ලැබෙන කුලී ආදායම මෙයට ඇතුළත් කරයි.

පොලී ආදායම්

ආශ්‍රීතව සේවකයන්ට විවිධ ව්‍යාවස්ථාපිත මණ්ඩල වෙත සපයනු ලබන ශාසන සඳහා අයකරන පොලී මිට අදාළ වේ.

ලාභ, ලාභාංශ ආදායම්

ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුවේ ලාභාංශ, දුම්රිය, තැපැල් සේවාව උපයන ආදායම් සහ වරාය, රාජ්‍ය වාණිජ බැංකු, විදුලි බල මණ්ඩලය, බහිෂ් තෙල් නීතිගත සංස්ථාව ආදියෙන් ලැබෙන ආදායම මෙයට ඇතුළත් වේ.

කුලී ආදායම්

රජයේ වහාන්තර කුලියට දීම

සමාජ රක්ෂණ දායක මුදල්

දඩ අය කිරීම්

දඩ අය කිරීම් සඳහා නිදසුන් ලෙස උසාවි දඩ ගැසීම්, රාජ සන්නක කිරීම් ආදිය ඇතුළත් වේ.

ගාස්තු හා අලෙවි ආදායම්

ගාස්තු හා අලෙවි ආදායම් යටතට පහත සඳහන් දෑ ඇතුළත් වේ.

- ගුවන් ගමන් සේවා හා ගුවන් තොටුපොළ සංවර්ධන සමාගම් හරහා කරනු ලබන ගුවන් ගත චන්දන සඳහා අය කරන ගාස්තු
- ආගමන විගමන දෙපාර්තමේන්තුවේ විසා ගාස්තු
- ගමන් බලපත්‍ර ගාස්තු
- මෝටර් රථ ලියාපදිංචි කිරීමේ ගාස්තු
- රජය පාවිච්චි කළ භාණ්ඩ අලෙවියෙන් ලැබෙන ආදායම
- ලොතරැයි ආදායම්

2021

2022

2023

උසස් පෙළ

ගිණුම්කරණය

ආර්ථික විද්‍යාව

ව්‍යාපාර අධ්‍යයනය

2021

2022

සාමාන්‍ය පෙළ

ව්‍යාපාර හා ගිණුම්කරණ අධ්‍යයනය

තනි හෝ කණ්ඩායම් පන්ති

(English & Sinhala Medium)

0763655550

S. Madushanka

B.Sc (Mgt) Accounting (Special) (U.G)

University of Sri Jayewardenepura